

Angelika Felska (red.), *Z ludźmi ku ludziom. Uniwersytety ludowe pomiędzy teorią a praktyką*, Fundacja Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Ludowego, Mierzyn 2019

Pod koniec 2019 roku ukazała się kolejna publikacja zbiorowa poświęcona problematyce uniwersytetów ludowych. Tym samym niejako uzyskaliśmy kolejne potwierdzenie, że problematyka ta przeżywa swoisty renesans w ostatnich kilku latach. Przyczyn wzrostu zainteresowania uniwersytetami ludowymi (UL) jest zapewne kilka. Należą do nich m.in. przygotowania do wdrożenia rządowego programu wsparcia UL-ów czy sięganie po tę formułę edukacyjno-wychowawczą przez coraz to nowe środowiska społeczno-oświatowe. Inicjatorem wydania omawianego tu tomu jest właśnie jedno z takich nowych, a przy tym niezwykle aktywnych organizacyjnie i merytoryczne, UL-owskich środowisk – Zachodniopomorski Uniwersytet Ludowy (ZUL) w Mierzynie i jego główna animatorka, mgr Angelika Felska – doktorantka pedagogiki Uniwersytetu Szczecińskiego.

Publikacja ma charakter międzynarodowy, polsko-niemiecki i została wydana przez Fundację ZUL we współpracy z *Bildungshaus am Meer, Heimvolkshochschule Lubmin e.V.* ze środków Europejskiego Funduszu Regionalnego Unii Europejskiej oraz Funduszu Małych Grantów w ramach Programu Współpracy Interreg V.A. Meklemburgia-Pomorze Przednie / Brandenburgia / Polska w Euroregionie Pomerania finansowanego z budżetu państwa. Na całość tej wieloautorskiej monografii składa się 13 rozdziałów – w tym siedem przygotowanych przez autorów polskich i sześć napisanych przez autorów niemieckich, uzupełnionych wstępem (Angelika Felska) i posłowiem (Tomasz Maliszewski).

Jak wskazuje we „Wstępie” redaktor naukowa tomu, „zapropionowana czytelnikowi publikacja stanowi kontynuację cyklu wydawniczego pt. *Uniwersytety ludowe – pomiędzy teorią i praktyką* rozpoczętego w 2017 roku” (s. 9). Tym samym można dostrzec, że środowisko ZUL-u ma intencje, by ustanowić serię wydawniczą dotyczącą problematyki uniwersytetów ludo-

wych. Gdyby udało się podtrzymać ją w przyszłości, niewątpliwie należałoby tę inicjatywę publikacyjną uznać za wartościowy wkład mierzwińskiej placówki w propagowanie i dokumentowanie dorobku rodzimych (i zagranicznych) uniwersytetów ludowych oraz prowadzonych wokół nich dociekań badawczych. Faktem bowiem jest – jak to wspomniano już wyżej – że w ostatnich latach powróciły nadzieje na renesans polskich internatowych uniwersytetów ludowych, rozbudzone wraz z podjęciem wspólnych działań przez kręgi rządowe (początkowo głównie przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Kancelarię Prezesa Rady Ministrów), które postulat rozwoju ruchu uniwersytetów ludowych wpisały do swego programu, oraz ogólnopolski ruch UL-owski, którego reprezentanci wiosną 2016 roku podczas seminarium w Kaszubskim Uniwersytecie Ludowym w Wieszycy zawiązali Ogólnopolską Sieć Uniwersytetów Ludowych, mającą reprezentować społeczność uniwersytetów ludowych wobec innych podmiotów – w tym wobec rządu*.

Warto odnieść się jeszcze do pierwszej części tytułu. Stanowiące ją określenie „Z ludźmi ku ludziom” nie jest bowiem zawołaniem przypadkowym, lecz stanowi świadomie użyte przywołanie hasła zjazdu w Opaleniu koło Gniewa, czyli zjazdu odrodzeniowego polskich uniwersytetów ludowych odbytego na fali solidarnościowej odnowy w dniach 4–6 grudnia 1981 roku, a więc tuż przed wprowadzeniem stanu wojennego, i precyzyjnie oddaje ono sedno działań nie tylko polskich UL-ów**. Wydaje się, że przypomnienie po blisko półwieczu postulatu, by podążać nie tylko „z ludźmi”, ale i „ku ludziom” w tytule omawianej tu wieloautorskiej monografii, dobrze określa zadania edukacyjne stojące także przed współczesnymi i przyszłymi uniwersytetami ludowymi w Polsce (i na całym świecie). Dobrze więc się stało, że Angelika Felska jako redaktor naukowa temu próbuje ponownie włączyć je do kanonu UL-owskich zawołań. Podobnie zresztą, jak warto było przywrócić pamięć o opaleńskim UL-owskim zjeździe, gdyż zjednoczył on wówczas pod wspólnym hasłem wszystkie polskie środowiska chcące czerpać z dorobku i metod pracy oświatowej uniwersytetów ludowych, a – wyda-

* Wspólne prace przebiegają z różnym nasileniem, negocjacje i rozmowy bywają trudne. Niemniej jednak z obu stron widać determinację w budowaniu partnerstwa i dążeniu do przygotowania wieloletniego programu wsparcia dla już istniejących i powstających placówek. A zatem prace nad rządowym Programem Wsparcia Uniwersytetów Ludowych są już na tyle mocno zaawansowane, że – wydaje się – ruszy on jeszcze w 2020 r. Jest szansa więc, iż w kolejnym tomie „Rocznika Andragogicznego” będę miał okazję, by poinformować czytelników pisma o uruchomieniu programu i jego pierwszych efektach.

** Hasło to znane jest także w międzynarodowym środowisku uniwersytetów ludowych w angielskim brzmieniu, jako: *with people – by people*.

je się – przed podobnym zadaniem środowisko tych placówek staje również obecnie. „Tak więc – jak odnotowałem w *Posłowie* do książki – zarówno Opalenie XII ‘81, jak i jego piękne i mądre tytułowe hasło mogą stać się ważnymi ogniwami współczesnej i przyszłej tożsamości polskich uniwersytetów ludowych. O ile oczywiście – co raz jeszcze podkreślę – ulegnie wzmocnieniu społeczna pozycja tych placówek w wiejskich społecznościach lokalnych w naszym kraju, na co wszyscy liczymy. Tylko wówczas bowiem będą mogły one wyruszać z ludźmi ku ludziom” (s. 152).

Przyjrzyjmy się teraz zawartości publikacji. Nadano jej trzyczęściową budowę. Na pierwszą z części, pt. „Z tradycji polskich uniwersytetów ludowych”, składają się trzy rozdziały. W pierwszym z nich Mirosława Bednarzak-Libera (Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie) szczegółowo omawia zbiory placówki badawczo-muzealnej, w której pracuje, pod kątem zgromadzonych tam źródeł rękopiśmiennych i drukowanych, opracowań, fotografii oraz zbiorów ikonograficznych, dotyczących uniwersytetów ludowych. To wartościowy poznawczo szkic, wskazujący potencjalnym badaczom kolejne, a przy tym wartościowe miejsce, w którym można by poszukiwać interesujących ich informacji i dokumentów.

Z kolei Iwona Błaszczak (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie) w opracowaniu *Spod strzech na Gacką Górkę. Feliks Popławski – świadectwo życia człowieka odważnego* przypomina koleje życia i dorobek oświatowy postaci, która odegrała istotną rolę w kształtowaniu się oblicza polskich uniwersytetów ludowych po II wojnie światowej – zwłaszcza w latach 1945–1948. Wtedy to Popławski stanął na czele Towarzystwa Uniwersytetów Ludowych R.P. Co warte podkreślenia, autorka przypomina także, współcześnie mniej znane, przedwojenne losy bohatera swego szkicu.

Trzeci szkic tej części – autorstwa Marka Byczkowskiego (Kaszubski Uniwersytet Ludowy w Wieżycy), twórcy i wieloletniego lidera (dyrektora, a w późniejszych latach prezesa zarządu) jednej z najważniejszych UL-owskich placówek w Polsce w ostatnich kilku dekadach, nosi tytuł *Uniwersytet ludowy w okresie transformacji ustrojowej – osiągnięcia i zaniechania. Głos na podstawie doświadczeń Kaszubskiego Uniwersytetu Ludowego*. Stanowi on swoiste podsumowanie dorobku oświatowego i życia zawodowego autora, związanego z działaniami na rzecz zarówno swojej placówki, zlokalizowanej w kaszubskiej Wieżycy koło Szymbarku, jak i całego ruchu polskich uniwersytetów ludowych.

Druga część publikacji została poświęcona „Współczesnym poszukiwaniom teoretyczno-metodycznym”. Składają się na nią cztery kolejne teksty.

I tak Angelika Felska (Zachodniopomorski Uniwersytet Ludowy w Mie-rzynie) w rozdziale *Człowiek refleksyjny w uniwersytecie ludowym* udanie próbuje zmierzyć się z zagadnieniem refleksyjności nauczyciela uniwersytetu ludowego, odnosząc ją zarówno do prezentowanej przez niego postawy, jak i do jego warsztatu pracy. Wplecione w tekst kompetencje kluczowe oraz typy refleksyjnego myślenia dopełniają obrazu zagadnienia zaprezentowanego przez autorkę w tym opracowaniu.

Kolejnym tekstem tej części jest krótki szkic Ewy Smuk-Stratenwerth (Ekologiczny Uniwersytet Ludowy w Grzybowie) zatytułowany *Sadźmy różę!*. Sam tytuł jest parafrazą tytułu wiersza romantycznego poety Seweryna Goszczyńskiego pt. *Sadźmy, przyjacielu, różę!*, napisanego w 1831 roku po upadku powstania listopadowego, mającego zachęcać rodaków do nierozpamiętywania ran, a do wybiegania myślami i działaniami w przyszłość. Autorka takim właśnie działaniem nastawionym na przyszłość określa rozwijanie uniwersytetów ludowych, dzieląc się z czytelnikiem własnym dorobkiem w tym zakresie.

W przedostatnim ze szkiców drugiej części Aleksandra Litawa (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) porusza wątki dotyczące śpiewu amatorskiego i jego implikacji dla rozwoju emocjonalnej sfery życia człowieka dorosłego. Gdy wymowę tego tekstu zderzymy z tradycjami uniwersytetów ludowych i ważną rolę zespołowego śpiewania uczestników zajęć w mikrosystemie wychowawczym takiej placówki, niewątpliwie dostrzeżemy powinowactwo UL-owskiej idei z ideą samoorganizowania się poszczególnych społeczności na rzecz wspólnego amatorskiego uczestnictwa w społecznym ruchu śpiewaczym.

Ostatni tekst środkowej części monografii dotyczy możliwości wykorzystania w pracy współczesnego uniwersytetu ludowego jednej z coraz bardziej popularnych metod pracy oświatowej, czyli *storytellingu*. Autorką szkicu pt. *Opowiadanie historii – storytelling* jest Katarzyna Iskra (Uniwersytet Ludowy w Radawnicy).

Wieloautorską publikację *Z ludźmi ku ludziom* domyka część trzecia zatytułowana „Wybrane aspekty działalności niemieckich internatowych uniwersytetów ludowych”, która zawiera rozdziały przygotowane przez troje autorów niemieckich – każdorazowo zaprezentowane w tomie w oryginalnej wersji niemieckojęzycznej oraz w tłumaczeniu na język polski. Znajdziemy tu zatem opracowanie Martina Nobelmana (*Hochschule für nachhaltige Entwicklung* w Eberswalde) pt. *Geschichte der ländlichen Heimvilkshochschulen in Deutschland und aktuelle Herausforderungen* (*Historia niemieckich wiejskich uniwersytetów ludowych i aktualne wyzwania*), które może zaintereso-

wać zwłaszcza czytelników poszukujących informacji o dziejach tamtejszych internatowych UL-ów – ich prekursorach, tradycjach w czasach Republiki Weimarskiej oraz losach niemieckiego ruchu UL-owskiego i poszczególnych placówek po 1945 r.

Z kolei Klaus Benthin (*Heimvolkshochschule Seddiner See e.V.*) w tekście *Bidungspolitische Stellung und Finanzierung der Heimvolkshochschulen in Deutschland* (*Miejsce uniwersytetów ludowych w polityce oświatowej Niemiec i sposoby ich finansowania*) dotyka kwestii odnoszących się zarówno do zagadnień prawno-organizacyjnych funkcjonowania internatowych uniwersytetów ludowych na gruncie niemieckim, jak i wybranych aspektów programowych oraz złożonego problemu finansowania takich placówek oświatowo-wychowawczych.

„Niemiecką część” monografii kończy krótki szkic na temat działalności Uniwersytetu Ludowego w Lubminie (*Heimvolkshochschule Lubmin e.V.*) – placówki od blisko ćwierćwiecza aktywnie współpracującej z polskimi uniwersytetami ludowymi i innymi podmiotami edukacji pozaformalnej w naszym kraju – autorstwa jej obecnej dyrektor, Stephanie Jentzsch.

W sumie otrzymaliśmy kolejną już w ostatnich kilku latach interesującą pozycję dotyczącą uniwersytetów ludowych – tym ciekawszą, że mamy w niej do czynienia zarówno z prezentacją poglądów teoretyków i badaczy, jak i z analizami przeprowadzonymi przez praktyków – animatorów funkcjonowania takich placówek edukacyjno-wychowawczych po stronie polskiej i niemieckiej.

Tomasz Maliszewski

<https://orcid.org/0000-0002-8366-7614>

Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni